

Presentació

El volum que teniu a les mans té origen en les contribucions exposades durant les «Jornades Internacionals sobre Literatura grega en honor de Carles Miralles», que se celebraren a la seu de l'Institut d'Estudis Catalans de Barcelona els dies 18 i 19 de gener de 2018, en ocasió del tercer aniversari de la mort del filòleg i hel·lenista, organitzades per la Societat Catalana d'Estudis Clàssics i el Departament de Filologia Clàssica, Romànica i Semítica de la Universitat de Barcelona. Ara hem volgut aplegar per escrit la versió definitiva dels textos llegits en aquella ocasió, perquè quedi constància d'un homenatge a Carles Miralles (Barcelona 1944-2015) motivat no només pel record de la seva vàlua intel·lectual i personal, sinó pel fet que era un estudiós, un mestre, a més d'un amic i company de feina, l'absència del qual tots els participants sentíem i continuarem sentint, sempre, durament.

Aquesta recança per la seva pèrdua és el que vol expressar el títol que hem triat per al recull: *ΑΠΟΙΝΑ. Estudis de Literatura grega dedicats a Carles Miralles*. El mot ἄποινα ens ha semblat escaient perquè tot i el seu significat, ben material, de 'rescat' o 'recompensa', a bastament utilitzat en poesia grega —a la *Iliada*, per exemple, són abundosos ἄποινα el que porta Príam a Aquil·les per rescatar el cos del seu fill Hèctor—, ens hem volgut fixar en un ús que d'aquest significat fa el poeta Teognis (1.1187) per indicar que res no ens pot salvar de la mort:

οὔτις ἄποινα διδοὺς θάνατον φύγοι οὐδὲ βαρεῖαν
δυστυχήην, εἰ μὴ μοῖρ' ἐπὶ τέρμα βάλοι

No podem pagar cap rescat, ni oferir cap bescanvi, per estalviar-nos la profunda dissort.

Això no obstant, en certa mesura, desafiant la realitat que descriu tan bé el poeta, aquells que gaudíem de la companyia, del guiatge, de l'amistat, del

mestratge de Carles Miralles sí que oferim aquests ἄποικα, que són el llibre, per mirar de rescatar-lo, i de rescatar-nos, d'allò que és indefugible i que el destí ha enviat massa d'hora.

En presentar ara aquest llibre, creiem que cal començar fent un breu esbós de la trajectòria de Carles Miralles. Va néixer el maig de 1944 a Barcelona, a l'esquerra de l'Eixample, i va estudiar a l'Escola Montessori i a l'Institut Ausiàs March. Aquests centres, ubicats aleshores no gaire lluny de casa seva, marcaren els recorreguts urbans més familiars de la seva infantesa i joventut, paisatges que més tard veurem evocats en el poema de *La ciutat dels plàtans*. A l'Ausiàs March hi va trobar Josep Alsina, que a la darrera dels anys cinquanta havia guanyat una càtedra de grec a la Universitat de Barcelona, però que no havia deixat la docència de batxillerat. Alsina sabia encomanar el seu entusiasme per la literatura i el món de la Grècia antiga, i va trobar en Miralles un alumne brillant, intel·ligent, culte, que escrivia bé i amb estil propi, a qui de seguida encoratjà a cursar els estudis de filologia clàssica. Però no va ser ell, sinó Antoni Comas, —aleshores un jove professor de la Facultat de Filosofia i Lletres, amic després—, qui el va fer decantar definitivament cap als clàssics, quan Miralles dubtava si encaminar-se a l'estudi de la filologia catalana, mentre seguia en paral·lel la carrera de dret.

Ben aviat, doncs, va entrar a formar part del Departament de Filologia Clàssica de la Universitat de Barcelona, primer com a estudiant, després com a filòleg hel·lenista i professor. Hi va desenvolupar aquestes activitats fins al final de la seva vida, compaginant-les a partir de 1990 amb les inherents a ser membre de l'Institut d'Estudis Catalans. I sempre mantingué, tant en la docència com en la recerca científica, el gust per la literatura, la grega i la catalana principalment, però també per la literatura universal, sobretot la poesia, tasques que combinava amb les de l'escriptura de creació literària pròpia.

La carrera acadèmica de Miralles va ser brillant i ràpida. Ben prompte va gaudir de l'estima dels classicistes de les universitats espanyoles i de l'estranger, i va mantenir intercanvis científics i relacions cordials amb els més prestigiosos. Les seves publicacions són molt nombroses, va assistir a moltíssims congressos, va impartir un gran nombre de conferències, i va ser convidat a ensenyar a moltes universitats. No ho podem detallar tot, però sí que ens referirem a la relació de Miralles amb els investigadors de l'escola d'Urbino i amb els de l'escola de París, perquè amb ells es va produir una indubtable influència o confluència d'interessos i de plantejaments metodològics. A la Universitat d'Urbino, l'escola s'agrupava entorn de Bruno Gentili, un filòleg expert en mètrica que innovà en la interpretació dels lírics grecs, per-

què en llegir-los tenia en compte els aspectes antropològics, sociològics i culturals del moment en què els poemes havien estat creats. Formaven part així mateix d'aquest grup els filòlegs Enzo Degani, que més endavant ensenyà a la Universitat de Bolonya, i Roberto Pretagostini, que posteriorment va ser professor a la Universitat Roma Due, amb els quals Miralles mantingué una relació intensa d'amistat i de feina. D'altra banda, a París, dins del marc de l'École Pratique des Hautes Études i del Centre Louis Gernet, diferents estudiosos de la història i la filosofia antigues —Jean Pierre Vernant, Pierre Vidal-Naquet, Marcel Detienne, Nicole Loraux, a més d'altres— seguint el model de Louis Gernet, s'aproparen als textos grecs, especialment als tràgics, partint d'una anàlisi estructural acompanyada de referències multidisciplinàries que integraven, a més de la filologia, la història, la sociologia, la filosofia, la mitologia, l'antropologia i fins i tot la psicoanàlisi. L'objectiu era entendre no només l'estructura i el funcionament intern de les obres, sinó també com aquestes reflectien els sistemes constituïts, les crisis, els canvis, les ruptures i les innovacions de l'entorn en què havien estat compostes. A més, aquells investigadors cercaven la dimensió humana que tots aquests fets comporten i es preguntaven com era la mentalitat dels homes que els havien dut a terme, quins eren els camins del seu pensament i de quins instruments es valien per avançar, i així mateix intentaven copsar-ne la sensibilitat i els modes d'actuació.

Amb aquests importants estudiosos Miralles establí uns lligams científics i personals intensos, que el portaren a viatjar sovint a París i a Urbino, i feren que ells visitessin la Universitat de Barcelona i l'Institut d'Estudis Catalans. De tots, eren Gentili i Vernant els qui sens dubte Miralles admirava més i estimava, i amb qui mantingué el diàleg més estimulador i l'intercanvi més fructífer. Però també va col·laborar amb Nicole Loraux, amb qui va editar el llibre *Figures de l'intellectuel en Grèce ancienne* (París 1998) i dirigir projectes de recerca comuns entre 1989 i 1992. En els darrers anys, Miralles es relacionà estretament amb Vittorio Citti, de la Universitat de Trento, amb motiu d'una edició nova d'Èsquil, impulsada per l'Accademia dei Lincei, de Roma. El comentari de *Les Suplicants* és una de les darreres tasques en què s'ocupà Miralles, comentari que forma part de l'edició d'aquesta obra a cura de Vittorio Citti que ha estat publicada recentment (Roma 2020).

Els interessos intel·lectuals de Miralles eren molt amplis, com ja hem indicat: anaven de la literatura grega arcaica a la d'època hel·lenística, passant per la llatina; de la literatura catalana medieval fins a la més contemporània, o de la literatura castellana del Segle d'Or fins a la poesia de T. S. Eliot i als poe-

tes neogrecs com Palamàs, Seferis o Elitis. I abastaven així mateix tots els gèneres literaris: de la poesia lírica a l'èpica, de la tragèdia a la comèdia, de la prosa filosòfica i l'assaig a la novel·la. Tota aquesta varietat sabia combinar-la sovint en un captivador i subtil entramat de comparacions, sense oblidar mai la vinculació amb les paraules i els textos, motiu pel qual l'estudiós i crític Giuseppe Grilli el considerava així mateix un comparatista expert. També va ser traductor i editor de la novel·la *Efesiaques* de Xenofont d'Èfes (Barcelona 1967) i dels *Mimiambes* d'Herodas (Barcelona 1970) a la Fundació Bernat Metge; traductor d' *El Díscol* de Menandre (inèdit, però representat el 1971 al teatre Poliorama, dirigit per Sergi Schaaff), de l'*Hipòlit* d'Eurípides (Barcelona 1977) i del *Protàgores* de Plató (Vic 1988), entre altres textos. I sobretot va ser l'editor de les traduccions en vers que havia fet Carles Riba de les tragèdies de Sòfocles i d'Eurípides, que havien quedat inèdites. Miralles les publicà l'any 1977 a l'Editorial Curial, a Barcelona.

No obstant això, el gènere que més atreia Miralles era la poesia, segurament perquè ell també era poeta i estava convençut que les paraules són molt importants, que les paraules ens expliquen el món i ens ajuden a crear-ne de nous, ens condueixen a expressar altres idees i a dir la dignitat dels homes, i perquè creia que els poetes ens han preservat les paraules, tal com havia dit Espriu. Per aquest motiu, en un intent de triar algunes d'entre les seves aportacions que ens semblen més reeixides, esmentarem els treballs sobre la lírica arcaica, sobre l'èpica i sobre les tragèdies de Sòfocles.

El llibre *Studies on elegy and iambus* (Amsterdam 2004), amb una presentació de Bruno Gentili, aplega diferents articles dedicats a la poesia elegíaca i iàmica, tant la grega com la llatina, publicats per Miralles entre els anys 1968 i 1996, alguns d'ells inclosos també en els dos llibres escrits amb Jaume Pòrtulas, *Archilocus and the iambic poetry* (Roma 1983), i *The poetry of Hipponax* (Roma 1988). En la presentació, Gentili comenta: «l'interès constant de la recerca de Miralles és la relació entre tradició i innovació en la història dels gèneres poètics». Així, per exemple, en relació a Mimnerm, Miralles aconsegueix dibuixar una imatge més unitària de la seva contribució a la tradició del gènere elegíac en el marc del seu temps, la segona meitat del segle VII a. C. Per mitjà d'una anàlisi acurada del sistema de composició, d'una reconsideració de les formes lèxiques i dels significats, d'una valoració estilística del joc musical entre els fonemes i de la reutilització de mòduls èpics en el context de l'època del poeta, Miralles delinea la figura d'un sol poeta, allà on altres n'havien trobat dos, i el descriu:

Un poeta gnòmic, reflexiu, que sovint medita sobre la condició humana, reprement i variant els models homèrics, que és un narrador segur i hàbil en l'exposició i en els detalls, precís en la disposició de les vicissituds i els sentits d'allò que explica. Tots els seus registres són l'expressió d'una veu única, flexible i dúctil, però la mateixa sempre... Però tot això ha de ser entès en l'època del poeta, quan es descobreix que el grup ja no té la qualitat compacta dels temps èpics i l'heroi es replega sobre ell mateix i substitueix aquell vincle pel sentit de la comuna condició humana i la voluntat de viure-la individualment, amb una perspectiva que ja és la dels *Erga* d'Hesíode.

Quant als escrits sobre poesia iàmbica, Miralles hi estudia l'origen d'aquest gènere vinculat a l'àmbit cultural de Demèter i Dionís, en el qual ocupa un lloc important la figura del *trickster*. Aquest personatge antiheroic, bergant, mentider i enganyador serveix tanmateix de model al poeta iàmbic per construir la seva pròpia imatge i la dels seus personatges, fet que per a Miralles explica les invectives i la impudicitat antiheroica present en els poemes d'Arquíloc. Una altra qüestió que tracten aquests seus escrits és la del 'jo' poètic, és a dir si l'ús de la primera persona gramatical en els poemes ens permet interpretar el relat com una experiència viscuda de manera individual pel poeta iàmbic o bé només indica un tipus d'experiència, o de manera de pensar, que aquest comparteix amb altres individus del grup al qual pertany o del públic que l'escolta, sigui en l'àmbit del simposi o en el d'una celebració pública. Miralles qualifica aquest jo com a 'jo representatiu', i en la seva argumentació valora el paper del poeta en la societat arcaica i l'estreta relació existent amb els estaments socials que constituïen el públic de les seves *performances*, o fins i tot el connecta amb rituals màgics o de transgressió, com semblen indicar alguns fragments d'Hipòanax. D'aquesta manera la interpretació de Miralles, elaborada conjuntament amb Jaume Pòrtulas, entrava en conflicte amb la més estesa i comunament acceptada fins aleshores que valorava Arquíloc i en general tota la poesia lírica arcaica com els primers exemples d'expressió de la individualitat en la literatura grega i, per tant, en la literatura occidental.

La poesia èpica era un altre dels gèneres estimats per Miralles. A Hesíode li dedicà diversos articles, on remarcava que el poema *Treballs i dies* era el primer a introduir un tipus de poesia que narrava sense argument i sense seguir la progressió dels esdeveniments des d'un principi fins a un final. Observava, no obstant això, que *Treballs i dies* coincideix amb els poemes homèrics en el fet que tots presenten l'acompliment de la voluntat de Zeus. La *Iliada* i l'*Odissea* mostren els herois en el camp de batalla i en les dificultats del retorn

a casa, però tot el que hi succeeix respon a un pla preestablert per Zeus. El poema d'Hesíode ensenya, per la seva banda, que mentre hi hagi homes que ignorin l'ordre que Zeus ha donat al món, persistirà la injustícia, ja que aquest ordre implica que els homes han de treballar necessàriament i els reis han de respectar la justícia, *dike*, que prové del mateix Zeus.

Sobre Homer, Miralles va escriure dos llibres, *Come leggere Omero* (Milà 1992) i *Ridere in Omero* (Pisa 1993). Aquest segon, d'extensió breu i sense divisió en capítols, és com un article llarg, que reclama ser llegit íntegrament per entendre'n el sentit. S'originà a partir de diversos cursos de doctorat a l'entorn del riure a la Grècia antiga, el contingut dels quals fou publicat en part a la revista *Mètis* el 1987, amb el títol «Le rire sardonique». Tant els cursos, com l'article, com el llibre publicat a Pisa, estan construïts amb una tècnica filològica que a Miralles li plaïa i que dominava especialment: la combinació de la lectura dels textos literaris en el seu context formal i cultural amb la valoració ponderada de l'hermenèutica antiga, escolis i comentaris gramaticals grecs. Degut a aquesta tècnica metodològica d'interpretació, *Ridere in Omero* resulta ser no només un estudi sobre un tema literari —fins aleshores àmpliament negligit—, sinó també una anàlisi antropològica sobre un fenomen com és el del riure, que abasta àmplies zones del comportament humà, encara que en textos tan formalitzats com són els èpics no es deixi veure immediatament. Tot això fa, doncs, que aquest petit llibre de Miralles esdevingui doblement valuós.

L'altre llibre que hem esmentat, *Come leggere Omero*, recull, en canvi, en versió italiana, els pròlegs que va escriure per a les traduccions castellanes de la *Iliada*, l'*Odissea* i els *Himnes homèrics* fetes per Lluís Segalà a començaments del s. xx, que Miralles tornà a editar per a Editorial Bruguera els anys 1982 i 1990. Aquest llibre, l'any 2005 el va reescriure i posar al dia en català amb el títol, senzillament, d'*Homer*, perquè, com deia el mateix Miralles en el pròleg:

El llibre assumeix que amb el nom d'Homer designem nosaltres i designaven els grecs una entera literatura, que ens cal llegir en termes de poesia —com el tresor de poesia, potser, més important de la humanitat—, però que, per tal d'assolir-ho, és bo de tenir una idea crítica de la distància entre la poesia homèrica i nosaltres, de la tradició que ens hi uneix; va bé comptar amb les dades històriques, culturals, que puguin ajudar el lector que s'hi posi.

El seu propòsit era dur a terme aquesta tasca actuant al mateix temps com a filòleg especialitzat i com a lector dels poemes, ja que, diu, està

convençut del plaer i de la utilitat de lucidesa i comprensió de la condició humana que la poesia pot aportar, de la companyia que pot fer als mortals capços de dedicar-li atenció, admiració, intel·ligència.

Així, el llibre exposa de manera entenedora i fonamentada un tema tan debatut per la crítica com l'anomenada *qüestió homèrica* —és a dir, qui era l'autor i quin el sistema de composició dels poemes—, ens fa resseguir els camins de l'estructura dramàtica i narrativa, de l'ús i de la funció de les fórmules i les comparacions, ens explica la mentalitat de l'època i les característiques socials i històriques, i sobretot ens fa entendre cada obra com un tot, facilitant-ne la comprensió, i per tant el gaudi i la utilitat.

Però Miralles no estimava els clàssics grecs i llatins només pels seus valors literaris o pel repte intel·lectual que implica voler entendre'ls —encara que per a ell aquest aspecte també era important— sinó perquè tenia la convicció ferma que els clàssics ajuden els homes a ser més justos i bons, i creia que «el món clàssic és el mirall on no deixarem de mirar-nos per conèixer-nos», per més que constatava «que no tots tenen interès per conèixer-se, en contra del mandat dèlfic. Però estic convençut que aquells que es cerquin en el mirall, les imatges que veuran els ajudaran a retrobar-se».

Un d'aquests miralls era, sens dubte, la poesia tràgica. L'interès per aquest gènere no el deixà mai, i va escriure moltes pàgines brillants i clarificadores sobre la tragèdia i el sentit del tràgic. El llibre *La luce del dolore* (Nàpols 2009), aplega els assaigs sobre Sòfocles que Miralles va escriure entre 1997 i 2005, i ens permet conèixer la seva reflexió sobre l'obra d'aquest poeta, que parlava del dolor de la vida, de la responsabilitat dels homes en allò que escullen de fer, de la submissió de la voluntat i la intel·ligència humanes davant els esdeveniments d'un món on el disseny de les divinitats que el governen és sempre un enigma. Així, en comentar un epigrama de Hölderlin dedicat al tràgic grec, Miralles deia:

En les tragèdies de Sòfocles, marcades pel dolor des del començament a la fi, s'hi manifesta la joia i el plaer, però no en les coses o en les obres que s'inscriuen sota el signe del plaent i l'alegre. Val a dir que plaer i aflicció són inseparables, però en les tragèdies de Sòfocles és precisament en l'expressió del dolor, en allò que afligeix, que es manifesta la joia: la bellesa, en suma.

La bellesa que sorgeix del conflicte, en el signe del tràgic, i l'aspiració i el desít de la qual és la poesia. No només la realització individual a què solem tendir i que definim amb el nom de felicitat, sinó una mena de beatitud, de serenitat espiritual que es produeix després de l'exposició dramàtica, gràcies a la poesia, al tràgic.

La dedicació de Miralles als clàssics grecs i llatins anà sempre acompanyada, ja ho hem assenyalat, d'un interès paral·lel per la literatura i la llengua catalanes, que ell entenia, encara que no només, com expressió d'una identitat nacional pròpia. Així, en paraules de la seva filla Eulàlia, «Miralles llegia i mirava d'explicar la literatura catalana com a poeta, filòleg clàssic i per justícia nacional». Aquesta connexió d'interessos el portà a escriure importants assaigs, principalment sobre poetes, com *Lectura de les elegies de Bierville de Carles Riba* (Barcelona 1979), *Eulàlia. Estudis i notes de literatura catalana* (Barcelona 1988), *Sobre Foix* (1993) o *Sobre Espriu* (Barcelona 2013), però també a ocupar-se de textos medievals catalans, el *Tirant* i el *Curial*, a *Aracne: trasllat i ordits d'alguns textos del quatre-cents* (València-Barcelona 2012), o a redactar articles de crítica literària per a la seva col·laboració amb el diari *Avui*, després recollits a *Sota el signe del Fènix. Durar i pel foc sempre renéixer* (Palma de Mallorca 2008).

La mateixa complicitat d'afectes és subjacent a tota la tasca que desenvolupà a l'Institut d'Estudis Catalans, tant en la part científica pròpia d'un membre de la Secció Filològica, com en la més institucional del càrrec de Secretari general de l'IEC, que exercí des de 1998 a 2002. Una confluència similar d'interessos, per a l'actualització dels estudis de filologia clàssica i per a la recuperació d'una tradició científica de qualitat expressada en llengua catalana, l'havia impulsat a fundar el 1977 —juntament amb Joan Bastardas, Jaume Pòrtulas, Marc Mayer i Montserrat Jufresa— la Societat Catalana d'Estudis Clàssics, i el 1985 una revista científica que hi fos vinculada, *Ítaca. Quaderns catalans de cultura clàssica*, tot sota l'empara de l'Institut d'Estudis Catalans. En una línia d'actuació semblant, fundà el 1996 —juntament amb Rosa Cabré— un grup de recerca, adscrit a la Universitat de Barcelona i a l'Institut d'Estudis Catalans, com un espai de debat entre estudiosos de la cultura clàssica i de la cultura catalana, amb l'objectiu de dilucidar el paper dels autors clàssics i de l'humanisme en la història literària i ideològica de Catalunya. Aquest grup recuperà el nom d' 'Aula Carles Riba', amb la voluntat de reprendre una iniciativa de col·laboració que s'havia produït el 1969, impulsada per Antoni Comas i Josep Alsina, per commemorar el desè aniversari de la mort del poeta.

Veiem, per tant, que l'activitat científica i professional de Carles Miralles arrelava en les conviccions profundes que hem anat esmentant: d'una banda la capacitat transformadora de les paraules que ens diuen la realitat i la dignitat dels homes i la importància del llegat clàssic que ens ajuda a veure-hi més clar, i per una altra banda el seu sentit de la civilitat i el desig de viure amb dignitat tant la vida individual com la col·lectiva. Per això, en la valoració del

projecte de renovació de la cultura catalana —iniciat en la segona meitat del s. XIX i consolidat en el s. XX— Miralles cercà de treure a la llum un vincle entre el coneixement dels clàssics, de la seva herència, i les formulacions en relació a la cultura i a la construcció d'una realitat nacional catalana que s'endinsés en una via de modernitat democràtica. És el que explicà en un article, «Da striscie di sangue a colonne: 'polis' e nazione catalana», publicat en italià el 2006, que el dugué a interessar-se especialment per la figura del polític, filòleg i historiador noucentista Lluís Nicolau d'Olwer a qui dedicà diversos estudis, entre els quals el pròleg que encapçalava *La lliçó de la dictadura* (Barcelona 2014), i de qui solia citar una frase ben significativa: «Servir el comú, quan l'hora arriba, és llei de tota democràcia».

Queda una altra faceta de la trajectòria de Carles Miralles que ens cal comentar per no deixar incomplet aquest intent d'esbós de la seva figura, i és la seva creativitat com a poeta. Començà a escriure ben aviat, i anà aplegant els poemes en diversos reculls: *La terra humida* (escrits entre 1963 i 1966), *Manual de cosmologia* (entre 1966 i 1969), *Camí dels arbres i de tu* (llibre de 1981), *La mà de l'arquer* (llibre de 1990), *La ciutat dels plàtans* (llibre de 1995), *D'aspra dolcesa* (llibre de 2002, que conté poemes escrits entre 1963 i 2001), *No me n'he anat* (llibre de 2007), *L'ombra dels dies roja* (llibre de 2009) i *Tres Suites* (llibre pòstum de 2017). Tota la producció poètica de Miralles, tal com fa notar Joaquim Molas en la presentació del llibre *D'aspra dolcesa*, trasllueix un solidíssim bagatge cultural i literari que, juntament amb la utilització d'un llenguatge treballat, precís, que opera amb figures retòriques ben controlades, amb tocs d'amarguesa, desengany, reflexió, tensió, fins i tot ira, però també amb moments lírics, construeix un relat continu de contingut i de forma en el que s'identifiquen vida i literatura.

En la poesia de Carles Miralles hi retrobem, per tant, formulades en un llenguatge diferent, idees i sentiments que també havia expressat en altres seus escrits. Jordi Cornudella, l'editor de llibre pòstum *Tres suites*, ho remarca així:

qualsevol lector que s'enfronti al conjunt de la trajectòria de Carles Miralles deu fixar-se en una evidència: la seva poesia no renuncia mai als trets elegíacs que la caracteritzen des de l'inici (la reflexió cívica, la meditació sàvia sobre la vida en tant que cultura compartida, fins i tot la denúncia combativa), però el vessant líric de l'experiència particular hi va guanyant fermesa i terreny. Com si els poemes, pel que diuen i per com ho diuen, exhibissin cada cop amb més franquesa el component autobiogràfic que necessàriament tenen. Com si es tornessin més íntims.

Erudit, brillant, polèmic, subtil, intel·ligent, bon conversador, però també vulnerable i afectuós, així i encara més coses, era el nostre amic, company i mestre Carles Miralles, i és per això que l'enyorem i que per palesar el nostre record li hem volgut dedicar aquest volum d'homenatge, per més que, tal com diu amargament el poeta Teognis, no hi hagi rescat per a la mort.

Tots els autors que han contribuït a aquest recull d'escrits comparteixen alguna d'aquestes condicions: han estat amics, o companys o deixebles de Carles Miralles, més d'un hi ha mantingut tots aquests lligams conjuntament, i així ho demostren els treballs que li dediquen, centrats en la seva major part al voltant de temes d'estudi que ell estimava i havia conreat. Hem de remarcar que a les Jornades de 2018 hi participaren també Stella Georgoudi, Catherine Darbo-Peschanski i Carmine Catenacci, les aportacions dels quals, per motius diversos, no figuren en el present volum, i que també vàrem comptar amb l'adhesió de Carlos Lévy. Així mateix hem d'esmentar que, per desgràcia, en l'espai de temps transcorregut des d'aleshores, ens han deixat dos bons i nobles amics que hi foren presents, Diego Lanza i Ezio Pellizer, dels quals, malgrat tot, hem pogut incloure els treballs.

Per a les editores, la compilació d'aquest volum ha estat un honor i també una feina plaent, per a la qual hem comptat amb un equip de col·laboradors eficients i generosos: Marta González González, Henar Zamora Salamanca, Rubén J. Montañés, Francesco Berardi, Mercedes López Salvá, Stefano Novelli, Luigi Bravi, Maite Muñoz, Jaume Juan Castelló i Pau Gilabert. Els autors han presentat els seus escrits de molt bon grat i sense fer-se pregar, i la mateixa bona disposició han mostrat els qui han donat suport a l'homenatge per altres camins, l'Institut d'Estudis Catalans, la Universitat de Barcelona, i els socis de la Societat Catalana d'Estudis Clàssics. A tots els donem les gràcies més sinceres per haver-nos ajudat a conduir aquest homenatge a bon port.

MONTSERRAT JUFRESA I FRANCESCA MESTRE
Societat Catalana d'Estudis Clàssics
Universitat de Barcelona

Barcelona, novembre de 2020